

فرهنگ کار از منظر مقام معظم رهبری

چکیده

مهدیه محمدقلی - سکینه هاشمی - فاطمه فرحزادی *

یکی از پایه های اساسی ادامه حیات یک جامعه، اقتصاد سالم است. که موجب پویایی و استقلال آن جامعه می شود. بنابراین می توان گفت: چرخنده های اقتصاد یک جامعه، کار و فعالیت افراد آن جامعه می باشد. و چیزی که این چرخنده ها را به سمت رشد و بالندگی و استقلال آن جامعه سوق می دهد، فرهنگ آن است. در نتیجه وجود یک فرهنگ غنی برای افزایش نیروی کار و درآمدزایی و استقلال همه جانبه آن جامعه مورد نیاز است. در این میان به بیان دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص فرهنگ کار پرداخته شده است. باشد که با پرداختن به این مقاله با توجه به دیدگاه ایشان، گامی هرچند کوچک در جهت ارتقای فرهنگ کار در ایران عزیزمان برداشته شده باشد.

کلیدواژگان: فرهنگ کار - فرهنگ - کار از منظر مقام معظم رهبری

* طلاب سطح دوم، پایه سوم، حوزه علمیه حضرت عبدالعظیم الحسنی (علیه السلام)

همواره در تمام فعالیت ها چه در بعدی فردی و چه در بعد اجتماعی، فرهنگ مناسب مورد نیاز بوده است. لیکن در رابطه با کار نیز وجود یک فرهنگ قوی و متقن و غنی لازم و ضروری می باشد. با دقت و توجه می یابیم که عدم وجود فرهنگ غنی در حیطه کار می تواند باعث بوجود آمدن معضلاتی چون بی کاری، عدم میل به انجام کار، تبدیل کار به عادت، نداشتن انگیزه لازم برای افزونی کارف تنزل ارزش کار از بالاترین درجه ی خود به پایین ترین درجه، به استثمار کشیدن جامعه و ... می شود. در این مقاله به بررسی عناوینی چون فرهنگ، فرهنگ کار و ضرورت آن، اهمیت کار و نکوهش بی کاری و مفاسد آن، کار یک عبادت و جهاد است، کار جمعی، وجدان کاری، اثرات کار، مفهوم کارگر و راهکارهای نهادینه سازی فرهنگ کار پرداخته شده است.

لازم به ذکر است که هدف از تهیه ی این مقاله صرفا جمع آوری بیانات مقام معظم رهبری نبوده است؛ بلکه در پی آن بوده ایم که به بررسی فرهنگ کار از دیدگاه رهبر جامعه ی اسلامی پرداخته و بدین واسطه راهی روشن ترسیم گردد؛ ناگفته نماند این مقاله با استفاده از بیانات مکتوب مقام معظم رهبری، از سایت معتبر ایشان و همچنین کتب روایی شیعه به رشته تحریر در آمده است.

در ابتدای مقاله لازم میدانیم تا واژه‌های فرهنگ و کار را ابتدا به تنهایی و سپس بصورت ترکیبی معنا نموده تا در ذهن خواننده تعریف صحیحی از این واژگان شکل گیرد.

فرهنگ

درفرهنگ فارسی معین واژه «فرهنگ» به معنای علم، دانش، تربیت، ادب، عقل، خرد، تدبیر و چاره می باشد.^۱

فرهنگ سخن فرهنگ راجنین تعریف کرده است: «فرهنگ: پدیده کلی پیچیده‌ای از آداب، رسوم، اندیشه، هنر و شیوه زندگی که در طی تجربه تاریخی اقوام شکل می‌گیرد و قابل انتقال به نسل‌های بعدی است».^۲

کار

واژه کار در زبان فارسی دارای معانی متعدد می باشد، از جمله این معانی: شغل، عمل، پیشه، رفتار و کردار، تحقق چیزی در عالم خارج، ممارست، اشتغال، تمرین، حادثه، صنعت و هنر، رنج و زحمت، بنا و ساختمان، حاجت احتیاج و وسیله معیشت می باشد.

تمام این معانی و مفاهیم در معنای کار استعمال شده است و این امر نشان‌دهنده گستردگی و غنای بالای این کلمه در فرهنگ فارسی می‌باشد.^۳

فرهنگ کار

فرهنگ کار را بایستی مقوله‌ای پویا دانست که در جریان صنعتی شدن روند تکاملی خود را طی می‌نماید. عصاره فرهنگ کار چگونگی تولیدات ملی و میزان آن می‌باشد که خود بر رفاه اجتماعی اثر می‌گذارد و تولید به نوبه خود بر فرهنگ کار و روابط اجتماعی اثر شایانی دارد.

فرهنگ کار از فرهنگ سازمانی نشات می‌گیرد. فرهنگ سازمانی پدیده مبهمی است. برای تصمیم‌گیری درباره فرهنگ سازمان و فرهنگ کار تشخیص و تفکیک باورهای راهنمای بنیادی از باورهای روزمره ضروری است. در سازمان باورهای راهنمای عالی زمینه ایجاد باورهای عملی و واقعی کار و زندگی را فراهم می‌آورند. باورهای راهنما به دو دسته تقسیم می‌شود: باورهای

برونی مربوط به نحوه رقابت و نحوه هدایت کسب و کار و باورهای درونی که در خصوص نحوه مدیریت و هدایت سازمان است در ایران اصطلاح فرهنگ کار بارها از سوی افراد بکار رفته، لیکن تعریف مشخصی از آن داده نشده است. چنانچه به اختصار فرهنگ را مجموعه ارزش‌ها، باورها و دانش‌های مشترک و پذیرفته شده یک گروه دانسته و کار را فعالیت‌های اقتصادی منجر به ارزش افزوده در نظر بگیریم فرهنگ کار عبارت است از: مجموعه ارزش‌ها، باورها و دانش‌های مشترک و پذیرفته شده یک گروه کاری در انجام فعالیت‌های معطوف به تولید و یا ایجاد ارزش افزوده به کلام دیگر اینکه، در وجود کارکنان یک سازمان چه ارزش‌ها و نگرش‌هایی درونی شده و مورد پذیرش جمعی قرار گرفته است، فرهنگ کاری حاکم بر آن سازمان یا گروه را تبیین می‌کند. براساس این رویکرد می‌توان فرهنگ سازمانی را به عنوان پدیده عامل‌تری در نظر گرفت که بخشی از آن مربوط به چگونگی انجام کار بوده و به آن فرهنگ کار گفته می‌شود. بر این اساس هنگامیکه فرهنگ کار در یک سازمان یا جامعه ضعیف ارزیابی می‌شود این بدین معنا است که کارکنان به انجام کار مفید و مولد تمایل نداشته و در نتیجه فعالیت‌های آن‌ها از راندمان و اثربخشی کمتری برخوردار است و منابع به کار گرفته شده حداکثر بازده ممکن را نخواهد داشت.^۴

ضرورت فرهنگ کار

بدون شک، فرهنگ مثل روح است. بلاشک فرهنگ است که جامعه را به اصل کار یا بیکاری، به کار تند یا کند و به جهتگیری خاص یا به ضد آن جهتگیری وادار می‌کند.^۵

مشکل اقتصادی ما، مشکل لاینحلی نیست؛ مشکلی نیست که راه‌حل نداشته باشد؛ گره‌ای نیست که بازنشدنی باشد. باید راه را درست پیدا کنیم، بعد هم همت کنیم، تلاش کنیم؛ مسئولان تلاش کنند.

یک کار عمده در این قضیه همین رعایت و ملاحظه کردن و در نظر داشتن جامعه‌ی کارگری کشور است؛ جامعه‌ی کارگری بایستی احساس تکریم بکند، احساس احترام بکند، احساس کند که قدر او دانسته میشود، قدر کار او دانسته میشود؛ اگر این به‌وجود آمد، آنوقت خستگی از کار، بی‌حوصلگی نسبت به کار، بی‌اعتنائی نسبت به کار، دیگر وجود نخواهد داشت و کار، درست و صحیح انجام میگیرد. خب یکی از الزاماتی که وجود دارد این است که ما فرهنگ کار را ترویج کنیم، اهمیت کار را ترویج کنیم. بله عده‌ای هستند که تشنه‌ی کارند و کار پیدا نمیکنند؛ عده‌ای هم هستند که از بیکارگی بدشان نمی‌آید؛ ما باید فرهنگ کار را، ارزش کار را، اهمیت کار را در جامعه رایج کنیم؛ جوری باشد که در بینش عمومی مردم ما، کار، جای خودش را پیدا کند، جایگاه خودش را پیدا کند. این یکی از کارهای لازم است. و «کار» مهم است؛ نوع کار، در درجه‌ی دوم است. اینکه بگوییم من این کار را نمیخواهم، آن کار باید به من داده بشود، این مسئله‌ی دوم است. مسئله‌ی اول، نفس علاقه‌ی به کار و اشتیاق به کار است؛ این بایستی در جامعه ترویج پیدا کند و کار [به‌عنوان] ارزش شناخته بشود؛ کارگر وقتی میگوید «من کارگرم»، احساس افتخار کند، احساس حقارت نکند؛ کمااینکه واقع قضیه هم همین است، اگر ما همه‌ی ثروتهای دنیا را هم یک جا جمع کنیم، همه‌ی پول‌دارهای عالم هم بیایند یک جا جمع بشوند، [اما] کارگری برای کار نباشد، بی‌فایده است؛ کارگر، ستون فقرات اقتصاد و ستون فقرات تولید است. البته من بارها گفته‌ام که هر بخشی سهمی دارد؛ کارآفرین و کارفرما و کارگر و مدیر دولتی هرکدام سهمی دارند؛ این عناصر گوناگون که با هم همکاری میکنند، کار در اوج زیبایی و خوبی و کمال انجام میگیرد؛ این معلوم است، باید همه با هم

۳۸. محمد بن یعقوب، کلینی، کافی (ط - دار الحديث)، ج ۹، ص ۵۶۶
۳۹. محمد بن یعقوب، کلینی، الکافی، مصحح: علی اکبر، غفاری، ج ۵، ص ۸۸
۴۰. بیانات در دیدار کشاورزان، ۱۰/۱۴/۱۳۸۴
۴۱. بیانات در جمع مردم و کارکنان صنعت نفت و عسلویه، ۰۶/۱۶/۱۳۸۹
۴۲. قرآن کریم، سوره مائده، آیه ۲
۴۳. قرآن کریم، سوره آل عمران، آیه ۱۰۳
۴۴. بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی؛ ۱۳۹۱/۰۷/۲۳
۴۵. دغدغه های فرهنگی، ص ۱۴۵
۴۶. جمعی از نویسندگان؛ ره توشه حج؛ ج ۱؛ ص ۲۳۶
۴۷. جمعی از نویسندگان؛ جنگهای پیامبر اکرم (ص)؛ ص ۶۵
۴۸. جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه. گروه تالیف کتب درسی؛ الآداب الإسلامیه؛ ج ۱؛ ص ۶۹
۴۹. نعمان بن محمد مغربی، ابن حیون، دعائم الإسلام، ج ۲؛ ص ۱۵
۵۰. محمد، مجلسی، بحار الانوار، ج ۲۲، ص ۳۴۳؛ مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب مازندرانی، ج ۱، ص ۲۱۳
۵۱. بیانات در دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۰/۱۲/۰۱
۵۲. بیانات در دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استان ها، ۱۳۷۴/۰۴/۱۹
۵۳. علی بن جعفر، عریضی مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها، ص ۹۳
۵۴. بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۶۹/۰۹/۱۹
۵۵. بیانات در دیدار جمعی و کارگران و معلمان، ۱۳۷۶/۰۲/۱۰
۵۶. قرآن کریم، سوره توبه، آیه ۹۴

۵۷. بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان، ۱۳۶۷/۰۲/۱۵
۵۸. قرآن کریم، سوره شعراء، آیه ۲۲۷
۵۹. بیانات در دیدار کارگران و کار آفرینان، ۱۳۷۸/۰۲/۰۴
۶۰. بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۲/۰۹
۶۱. بیانات در اجتماع کارگران کارخانجات تولیدی داروبخش، ۱۳۹۱/۰۲/۱۰
۶۲. بیانات در دیدار جمعی از معلمان و کارگران، ۱۳۷۱/۰۳/۰۹
۶۳. بیانات در دیدار کارگران، ۱۳۹۵/۰۲/۰۸
۶۴. علی بن ابی طالب، نهج البلاغه، محمد بن حسین، شریف الرضی، ص ۵۳۹ حکمت ۳۶۶
۶۵. بیانات در اجتماع کارخانجات تولیدی داروبخش، ۱۳۹۱/۰۲/۱۰
۶۶. بیانات در دیدار کارگران، ۱۳۹۵/۰۲/۰۸
۶۷. قرآن کریم، سوره انعام، آیه ۱۶۰
۶۸. بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان، ۱۳۷۰/۰۲/۱۱
۶۹. احمد بن علی، خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، او، مدینه السلام، ج ۷، ص ۳۵۳ و ۳۵۴
۷۰. علی بن جعفر، عریضی مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها، ص ۹۳
۷۱. بیانات در مراسم بیعت کارگران سراسر کشور، ۱۳۶۸/۰۴/۰۵
۷۲. بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۴/۰۹/۰۲
۷۳. حسن بن فضل، طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۲۳۷
۷۴. همان، ص ۷۷
۷۵. محمد بن یعقوب، کلینی، الکافی، مصحح: علی اکبر، غفاری، ج ۵،

۷۶. پیام نوروزی مقام معظم رهبری به مناسبت حلول سال ۱۳۷۱ هجری شمسی، ۱/۰۱/۱۳۷۱

۷۷. بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان، ۱۱/۰۲/۱۳۷۰

۷۸. بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیات دولت، ۴/۰۶/۱۳۹۴

۷۹. بیانات در دیدار کارگران، ۱۰/۰۲/۱۳۹۶

۸۰. بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان، ۱۳/۰۲/۱۳۷۳

منابع

۱. ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی؛ دعائم الإسلام؛ مؤسسة آل البيت عليهم السلام؛ قم؛ ۱۳۸۵
۲. ابن بابویه، محمد بن علی؛ خصال شیخ صدوق؛ کمره ای؛ کتابچی؛ تهران؛ ۱۳۷۷
۳. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، به سرپرستی حسن انوری، سخن، تهران، ۱۳۸۱
۴. بحرانی، سید هاشم بن سلیمان؛ حلیۃ الأبرار فی أحوال محمد و آلہ الأطهار علیهم السلام؛ مؤسسة المعارف الإسلامية؛ قم؛ ۱۴۱۱
۵. جمعی از نویسندگان؛ جنگهای پیامبر اکرم(ص)؛ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ستاد نمایندگی ولی فقیه؛ تهران؛ ۱۳۷۸
۶. جامعه المصطفی صلی الله علیه و آلہ العالمیة. گروه تالیف کتب درسی؛ الآداب الإسلامیة؛ مرکز المصطفی (ص) العالمی للترجمة و النشر؛ قم؛ ۱۴۳۵
۷. جمعی از نویسندگان؛ ره توشه حج؛ مشعر؛ تهران؛ ۱۳۸۶
۸. حر عاملی، محمد بن حسن؛ تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة؛ قم؛ مؤسسة آل البيت (علیهم السلام) لإحياء التراث؛ ۱۴۱۶
۹. خطیب بغدادی، احمد بن علی، تاریخ بغداد، أو، مدینة السلام، دراسه و تحقیق: عطا، مصطفی عبدالقادر، ناشر: دارالکتب العلمیة، منشورات محمد علی بیضون، بیروت، ۱۴۱۷
۱۰. دغدغه های فرهنگی؛ شرح مزجی یکی از بیانات مقام معظم رهبری در سال ۱۳۷۱؛ موسسه ایمان جهادی؛ تهران؛ ۱۳۹۰
۱۱. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، ناشر: شریف رضی، قم، ۱۳۷۰
۱۲. علی بن ابی طالب، غرر الحکم و درر الکلم، آمدی، عبدالواحد بن محمد، مصحح: رجایی، مهدی، دارالکتب الاسلامی، قم، بی تا

۱۳. علی بن ابی طالب (علیه السلام)، نهج البلاغه، شریف الرضی، محمد بن

حسین، محقق: صبحی، صالح، موسسه دارالهجره، قم، بی تا

۱۴. عریضی، علی بن جعفر، مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها، موسسه آل البيت عليهم السلام

لاحیاء التراث، ناشر: المؤتمر العالمی للامام الرضا (علیه السلام)، مشهد، ۱۳۶۸

۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مصحح: غفاری، علی اکبر، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۴۰۷

۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب؛ کافی (ط - دار الحديث)؛ : دار الحديث؛ قم؛ ۱۴۲۹

۱۷. قمی، عباس؛ کلیات مفاتیح الجنان؛ اسوه؛ قم؛ بی تا

۱۸. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، به کوشش واحد پژوهش و برنامه ریزی انتشارات

معین، معین، تهران، ۱۳۸۱

۱۹. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار (علیهم

السلام)، دار احیاء التراث العربی، بیروت، بی تا

۲۰. سایت راسخون www.rasekhoon.net

۲۱. سایت مقام معظم رهبری www.khamenei.ir